

Filosoofiaolümpiaadi juhend 2018/19. õppeaastaks

Olümpiaadil võivad osaleda kõigi põhikoolide ja gümnaasiumide ning kutseõppeasutuste õpilased, kes on sündinud 1998. aastal või hiljem.

Olümpiaadi korraldus

Olümpiaad toimub kahes voorus. Eelvooruseks tuleb kirjutada filosoofiline essee, mis saata korraldajatele hiljemalt 18. veebruariks 2019. Lõppvoor toimub 28-31 märtsil 2019. Tartus ja sinna pääsevad eelvooruse essee pingerea alusel kümme parimat. Lõppvooruse kolmele parimale on diplomid ja temaatilised auhinnad. Kaks parimat osalevad mais 2019. rahvusvahelisel olümpiaadil Itaalias, Roomas. Olümpiaadi parimatele rakenduvad Tartu Ülikooli või Tallinna Ülikooli astumisel soodustingimused vastavalt ülikoolide vastuvõtueeskirjadele. Kõik finaali pääsenud gümnaasistid saavad õiguse asuda õppima Tartu Ülikoolis filosoofiat.

Eelvoor

Olümpiaadil osalemiseks tuleb kirjutada filosoofiline essee mahuga 1000–1500 sõna. Essee teemade valik:

1. Et tsiviliseeritud ühiskonna ükskõik millise liikme suhtes vastu tema tahtmist jõu rakendamine on õigustatud ühelainsal põhjusel – selleks, et takistada kahju tekitamist teistele. Inimese enese füüsiline või moraalne hüvang ei ole piisav õigustus. Ei ole õiglane sundida inimest tegutsema või tegutsemisest hoiduma põhjendusega, et nii on talle parem, et see teeks teda õnnelikumaks, et see oleks teiste meelest mõistlik või isegi ainuõige.

(John-Stuart Mill, Vabadusest, lk 44)

Soovituslik kirjandus

- John-Stuart Mill, Vabadusest. Tallinn, 1996 (Sissejuhatus, ptk 4).
- Valdar Parve, Informatiivpaternalism. – Rmt Loone, Mätlik, Parve, „Konflikt. Konsensus. Moraal“, Tartu, 2000, lk 202-241.
- Isaiah Berlin, Vabaduse kaks mõistet. Rmt. Berlin, Valik esseid. Tallinn, 1998, lk 29-122.
- Charles Taylor, Mis on negatiivsel vabadusel viga? Akadeemia, 2005, nr 10, lk 2106-2138.

2. Võime öelda, et tehisintellekti arendades tegeleb inimkond endale kõige parema tuleviku otsimisega ja seda sellise nüansiga, et esimese inimesega enam-vähem võrdväärse tasemega tehisintellekti loomisel enam teistsugust tulemust valida ei saa. Nüüd peame kohe küsima, et misasi on inimkond, misasi on maailm, misasi on parim. Need kõik on probleemid, millega filosoofid on aastatuhandeid tegelenud, aga nüüd on meil vastuseid vaja kohe ja need vastused peavad olema esitatavad arvutikoodis. — Jaan Tallinn (Vikerkaar, nr 7-8, 2017, lk 160)

Soovituslik kirjandus

- E. J. Lowe "Inimratsionaalsus ja tehisintellekt" -- ptk 8 raamatust E.J. Lowe, Sissejuhatus vaimufilosoofiasse (2008).
- "Enne kui masin ületab inimest" -- intervjuu Jaan Tallinnaga, Vikerkaar, august 2017. Veebis: <http://www.vikerkaar.ee/archives/21728>.
- Alan Turing, Arvutusmasinad ja intellekt. Akadeemia 2005, nr 12.
- Andres Laan, „Tehisintellekt. Loomadest ja masinatest“, Tallinn, 2017 (vt eriti 2, 4 ptk).
- Enn Tõugu, Arvutid, küberruum ja tehismõistus: Noppeid arvutite imepärasest eduloost" TLÜ kirjastus 2018 (vt lk 155jj).
- Martin Heidegger, Küsimus tehnika järele. Akadeemia, nr 6, 1989, lk 1195-1228. Veebis: http://www.kirikiri.ee/article.php3?id_article=728

3. Jah, mis sunnib meid üldse oletama, et on olemas „tõe“ ja „vale“ olemuslik vastandlikkus? Kas ei piisa sellest, kui oletada näivuslikkuse astmeid ja näivuse justkui heledamaid ja tumedamaid varje ja tervikheliseid... (Friedrich Nietzsche, Sealpool head ja kurja, lk 50)

Soovituslik kirjandus

- Friedrich Nietzsche, Sealpool head ja kurja. Tulevikufilosoofia eelmäng (§§ 1-5, 24-25, 34, 177, 210).
- Friedrich Nietzsche, Tõest ja valest moraalivälises mõttes. Akadeemia nr 11, 2007, lk 2443-2459.
- Friedrich Nietzsche, Fragmente nihilismist. Akadeemia, 2004, nr 8 (§§ 5[71], 9[35], 9[41], 9[60]).
- Simon Blackburn, Tõde. Tallinn, 2015 (vt eriti 4. ptk).
- Michel Foucault, Tõde ja võim. – Rmt Foucault, Teadmine, võim, subjekt. Tallinn, 2011, lk 228-262.
- Gianni Vattimo, Tõde ja retoorika hermeneutilises ontoloogias. Rmt Vattimo, Modernsuse lõpp. Tallinn, 2013, lk 147-164.
- Jean Baurillard, Simulaakrumid ja simulatsioon, Tallinn 1999.
- Rein Raud, Teeme Tõe jälle suureks?, *Sirp* 27.01, 2017.
- Andreas Ventsel ja Mari-Liis Madisson,. Tõejärgse retoorika tõetingimused, *Sirp* 27.01, 2017.
- Leo Luks, Lahkarvamuste staatus tõetus maailmas, *Akadeemia* nr 12, 2014, lk 2115-2130.
- Linnar Priimägi, Tõejärgse ajastu tõed. Kultuuripsühholoogi tähelepanekuid, *Sirp* 12.05, 2017, lk 8-9.

4. Pühkisin toas tolmu, käisin ringi ja jõudes ringiga diivani juurde, ei suutnud ma meenutada, kas olin seda juba pühkinud või ei. Et need liigutused on harjumuspärased ja ebateadlikud, ei suutnud ma meenutada ning tundsin, et seda on juba võimatugi meenutada.

Nii et kui ma oleksin pühkinud ka tolmu ära ja selle unustanud, s.t kui ma oleksin tegutsenud ebateadlikult, siis oleks see olnud sama hea, nagu seda poleks olnudki. Kui keegi teadlik inimene oleks näinud, siis võiks selle taastada. Kui aga keegi ei näinud või nägi, ent ebateadlikult; kui paljude inimeste terve elu möödub ebateadlikult, siis seda elu poleks nagu olnudki. (Lev Tolstoi päevikust 1. märtsil 1897 aastal, tsit Viktor Šklovski, Kunst kui võte, lk 22-23)

Soovituslik kirjandus

- Viktor Šklovski, Kunst kui võte. Rmt Väljataga (koost) Kirjandus kui selline. Tallinn, 2014, lk 17-35.
- Uku Masing, Eesmärk: elusamus. – Rmt Masing, Meil on lootust. Tartu, 1998, lk 134-137.
- John Kekes, Elu mõte. Akadeemia, nr 1, 2004, lk 81-107.
- Lao-zi, Daodejing: kulgemise väe raamat. Tallinn: Perioodika, 1979.
- Margus Ott, Aktiivse keelsuse poole. – Rmt Ott, M, Väekirjad, 2 kd, Filosoofilised esseed. EKSA, Tallinn, 2015, lk 145-180.

Essele lisada kindlasti isikuandmed (ees- ja perekonnanimi, kool ja klass, isiklikud kontaktandmed: telefon, e-post). Essee saata hiljemalt **18.02.2019** e-aadressil leoluks@hot.ee, sealt saadetakse esseed anonüümselt edasi žüriile. **Palun esitada essee failivormingus, kust on tehniliselt mugav välja kopeerida** (doc, rtf või odt, aga mitte pdf).

Žürii koosseis:

Heidy Meriste — TÜ filosoofiadoktorant (žürii esimees)

Märt Põder — filosoofiamagister

Margus Vihalem — filosoofiadoktor, TLÜ filosoofialektor

Mats Volberg — filosoofiadoktor, TÜ teadur

Ada Tamme — filosoofiamagister, Ülenurme gümnaasiumi filosoofiaõpetaja

Hindamisel lähtutakse viiest kriteeriumist:

- 1) **Vastavus teemale.** Kui hästi on autor mõistnud, milliste küsimuste käsitlemine on teemast tulenevalt vajalik? Mil määral kasutab autor asjakohaseid materjale ning sobivaid näiteid. Kas esineb kõrvalekaldumisi teemast?
- 2) **Teema filosoofiline mõistmine.** Mil määral näitab autor teadmisi asjakohastest filosoofiaprobleemidest? Kui hästi mõistab autor filosoofilisi argumente ja mõisteid?
- 3) **Argumentatsiooni veenmisjõud.** Kui veenvalt ja teravalt areneb essees autori argumentatsioon? Kas autori positsioonid on selgelt väljendatud?
- 4) **Essee sisemine kooskõla.** Kas autor arendab oma argumentatsiooni nii, et selle erinevad astmed on omavahel kooskõlas?
- 5) **Originaalsus.** Kui originaalne on autori mõttekäik?

Kui mitu õpilast koguvad võrdse arvu punkte, siis otsustab edasipääsu kõrgem skoor argumentatsiooni veenmisjõu kategoorias.

Filosoofilise kirjutamise tehnikate kohta vt <http://filosoofiakirjutamine.weebly.com/>;

[Tiiu Hallap "Mõned mõtted filosoofiaessee kirjutamisest"](#)

Argumenteerimise kohta vt [Tiiu Hallap "Argumenteerimisoskus"](#)

Vene õppekeele koolide õpilased võivad kirjutada eelvooru essee vene keeles, kuid tuleb silmas pidada, et lõppvooru pääsemise korral tuleb eesti keeles väidelda. Lubatud on ka eelvooru essee kirjutamine inglise keeles.

Lõppvoor

Lõppvoor toimub 28-31. märtsil Tartus. 28–29. märtsil toimuvad loengud ja seminarid valmistamaks tulevasi võitjaid ette rahvusvaheliseks olümpiaadiks. 30. märtsil toimuvad lõppvooru 1. ja 2. ülesanne.

1. *ülesanne* on 4-tunnine võõrkeelne essee (lubatud on inglise, saksa ja prantsuse keel, samasugune ülesanne on ka rahvusvahelisel olümpiaadil).

2. *ülesanne* on test loogikast. Kontrollitakse järeldamise, varjatud eelduse leidmise, väidete samasuse kindlakstegemise ning väidete eitamise oskust. (vt **Meos**, I, Loogika.

Argumentatsioon. Mõtlemiskultuur, Tallinn 2003: Otsustus (28-44, e-raamatus 26-41), Otsustuste eitamine (45-52, e-raamatus 42-49), Predikaatloogika järeldused (70-79; e-raamatus 67-84) e-raamatu link: http://hum.ttu.ee/indrek/e_raamat/Meos_I_Loogika.pdf; või **Grauberg**, E. Loogika, keel ja mõtlemine, Tallinn 1996; või **Vuks**, G. Traditsiooniline formaalne loogika. Tartu 1999 või **Kasak**, E. Loogika alused, Tartu 2014 (lk 59-237, eriti varjatud eelduse leidmist puudutavad ülesanded lk 216-2018, 228-229, 234-237).

Loogikasümbolite valdamist ei nõuta.

31. märtsil toimuvad lõppvooru 3. ja 4. ülesanne.

3. *ülesanne* on paarikaupa väitlemine ühe filosoofiaprobleemi üle (iga paar saab loosiga probleemi ning positsiooni, mida tuleb kaitsta — nt *tahtevabaduse poolt või vastu*). Väitluses hinnatakse argumentide/vastuargumentide veenvust, mõistelist selgust ja väljendusoskust. Eelmiste aastate teemade näiteid: parem on olla ise eeskuju kui eeskuju järgida; kõigil kultuuridel peaksid olema samad moraalinormid.

4. *ülesanne* on valikvastustega test filosoofia põhimõistete- ja teooriate kohta. Küsimused koostatakse Indrek Meose õpikus „Filosoofia põhiprobleemid“ (Tallinn 1998, võrgus: http://www.indrekmeos.xyz/e_raamat/Meos_I_Filos_pohiprobleemid.pdf) käsitletud teemade põhjal, filosoofia terminite tundmist kontrollitakse Indrek Meose „Filosoofia sõnaraamatus“ (Koolibri, 2002, võrgus http://www.indrekmeos.xyz/e_raamat/Meos_I_Filosoofiasraamat.pdf) sisalduvas mahus.

Hindamine: 1. ülesande eest on võimalik saada 50 punkti, ülejäänute eest a 10 punkti.

Võrdsete punktide korral otsustab 1. ülesande kõrgem hinne.

Olümpiaadi tulemused avaldatakse nimeliselt teaduskooli kodulehel www.teaduskool.ut.ee

Täiendav info leoluks@hot.ee